

Bl. Alojzije Stepinac u Hrvatskoj reviji 1951.–1960.

*Hrvoje Lončarević**

Sažetak

Zbog brojne hrvatske inteligencije koja je nakon završetka Drugog svjetskog rata emigrirala iz Hrvatske pokrenuti su u iseljeništvu brojni listovi i časopisi, koji su, za razliku od domovinskoga tiska u razdoblju od 1945. do 1989., slobodno pisali o svim temama. Jedna od tema bio je bl. Alojzije Stepinac, zagrebački nadbiskup, osuđen 1946. na montiranom sudskom procesu u Zagrebu na šesnaest godina zatvora i pet daljnjih godina lišenja ljudskih prava. Među važnijim časopisima koji su u iseljeništvu pisali u njemu bio je tromjesečnik Hrvatska revija, ponovo pokrenuta 1951. u Buenos Airesu. Ovaj rad predstavlja, analizira i interpretira članke i druge tekstove koji su o bl. Alojziju Stepincu objavljeni u njoj od 1951. do 1960., godine njegove smrti. Zbog velikog ugleda Hrvatske revije i značenja što ga je imala kao kulturni časopis u iseljeništvu, kao i njezina značenja za hrvatsku kulturu u cjelini, obrada ove teme može se smatrati reprezentativnom za stajališta recepcije bl. Alojzija Stepinca u glasilima poratne hrvatske kulturne i političke emigracije.

Ključne riječi: Alojzije Stepinac, iseljenički tisak, Hrvatska revija, hrvatska emigracija

Uvod

O zagrebačkom nadbiskupu i kardinalu bl. Alojziju Stepincu ispisano je, slikovito rečeno, „brdo literature“, kako za njegova života, tako poslije smrti. Njegov je životopis više ili manje potpuno proučen po nizu istraživača, kako povjesničara i teologa, tako i znanstvenika drugih struka.

Manje je pozornosti dano obradi recepcije bl. Alojzija Stepinca u tisku, posebice iseljeničkom nakon Drugog svjetskoga rata, kada se velik broj Hrvata pred nasiljem jugoslavenskog komunističkog režima sklonio diljem svijeta, osobito u države Južne i Sjeverne Amerike, ali i u nekim europskim zemljama (Austrija, Češka do 1947., Francuska, Italija, Španjolska, Švicarska, Ujedinjeno Kraljev-

* Hrvoje Lončarević, mag. educ. croat., mag. comm., Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva. Adresa: Ivana Lučića 8, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: hloncarevic@gmail.com

stvo). Ono što osobito karakterizira taj val emigracije iznimno je velik broj intelektualaca, što je i bilo razlogom bogatog poratnog iseljeničkog tiska. Osim niza različitih političkih glasila pokrenutih od HSS-ove ili ustaške emigracije, posebice je veliku važnost te vrlo vrijednu ulogu imalo pokretanje nekoliko časopisa vjerske i/ili kulturne orijentacije, koji, dakako, u određenoj mjeri nisu bili lišeni političkih elemenata. Pritom se posebice mogu istaknuti časopisi *Croatia* (logor Fermo 1946.–1947.), *Osoba i Duh* (Albuquerque–Madrid 1949.–1956.), *Glas Sv. Antuna* (Buenos Aires 1947.–1955.) i *Hrvatska revija* (Buenos Aires — Pariz — München — Barcelona 1951.).

U svim tim periodičkim publikacijama bl. Alojzije Stepinac vrlo je često bio predmetom raznih članaka: eseja, polemika, rasprava i studija, bilo kao središnja tema, bilo kontekstualno. Njegovo ime nalazimo također u raznim izvješćima, prikazima, vijestima i obavijestima. Stoga je istraživanje tog imponantnog tematskog korpusa važno za razumijevanje značenja Stepinčeve osobe među hrvatskim iseljeništvom. Znajući da je među autorima članaka o njemu bio nemali broj njegovih prijatelja, suradnika i poznanika, istraživanje te teme baca novo svjetlo na recepciju njegove povijesne vjerske, moralne i političke uloge.

Hrvatska revija zbog svoje dugovječnosti i izvanstranačke koncepcije, koju je postavio njezin prvi, a nakon odlaska Antuna Bonifačića 1954. u SAD, do godine 1997., jedini glavni urednik Vinko Nikolić, nedvojbeno je bila središnjim i najutjecajnijim hrvatskim kulturnim časopisom u iseljeništvu. Ona stoga u istraživanju tematske prisutnosti bl. Alojzija Stepinca u glasilima hrvatske emigracije ima osobitu važnost. O njezinu značaju i idejnoj širini govori podatak kako su među prvim suradnicima bili bivši predsjednik Matice hrvatske Filip Lukas (1871.–1958.), bivši intendant Hrvatskog državnog kazališta 1941.–1943. Dušan Žanko (1904.–1980.), bivši urednik tjednika *Spremnost* Franjo Nevistić (1913.–1984.), bivši tajnik Komunističke stranke za Hrvatsku, glavni urednik stranačkog lista *Borba* i član Politbiroa Komunističke partije Jugoslavije Ante Ciliga (1898.–1992.) te kipar svjetskoga glasa Ivan Meštrović (1883.–1962.). Prva *Hrvatska revija* pokrenuta je 1928. u Matici hrvatskoj u Zagrebu, a 1945. komunističke vlasti zabranile su njezino izlaženje. Ponovno je pokrenuta izvan Hrvatske 1951., gdje je izlazila do 1990., a nakon osamostaljenja Republike Hrvatske od 1991. objavljuje se u Matici hrvatskoj u Zagrebu.

Može se napomenuti kako je do sada o tematskim i drugim značajkama *Hrvatske revije* objavljeno nekoliko znanstvenih i stručnih članaka. Osim što ovaj članak želi predstaviti i vrjednovati pregled pisanja o bl. Alojziju Stepincu od početka izlaženja časopisa godine 1951. do 1960. te potaknuti zanimanje za recepciju bl. Alojzija Stepinca u hrvatskom emigrantskom tisku, on ujedno daje doprinos upoznavanju tematskih područja što ih je *Hrvatska revija* učestalije zahvaćala. Raščlamba je načinjena uvidom u izdanje *Hrvatska revija 1951–2000*, koje je objavljeno kao dio niza Hrvatska retrospektivna bibliografija periodičnih publikacija (Bašić, 2003).

1. Članci o Stepincu

Može se reći da je članak Dušana Žanka *Stepinac i Saloma*, objavljen u prvom broju prvoga godišta, na određen način dao ton svekolikomu pisanju u *Hrvatskoj reviji* o Stepincu. Riječ je o izvanserijskom eseju, kojim su i tema o Stepincu i *Hrvatska revija* odmah u početku podignuti na najvišu moguću razinu spisateljskog kredibiliteta. Žanko u tom tekstu propituje Stepinčevu osobu u svjetlu Ivana Krstitelja:

U mističnim dubinama Crkve, u jednoj realnosti višega reda, približavanju figura, simbola, tipova na uvijek identičnoj pozornici borbe dobra i zla, sudbinski je lik Alojzija Stepinca sličan liku Ivana Krstitelja. Ovaj izranja iz tamnih, profetskih dubina svete Povijesti i neprestano povlači za sobom pitanje: TKO SI TI? (Žanko, 1951, 36–37).

Predstavljajući Stepinca kao iznenađenje, osobu koja je *homo novus* ondašnjim klerikalnim, političkim i kulturnim krugovima, on ističe Stepinčevo proročko poslanje kojim se zamjerio Salomi — Partiji — koja ga pokušava zvesti na stranputicu. Stepinčevo nadahnuće za djelovanje dolazi iz istog izvora kao Krstiteljevo. On djeluje u trenutku kada je svijet ušao u novo razdoblje ropstva, a nove Herodijade šapću Salomama da zatraže glave pravednika. U takvim okolnostima Stepinac nam otkriva misterij vjere i hrvatske uloge u svjetskoj povijesti (Žanko, 1951, 43–45).

Sljedeći su članci o Stepincu objavljeni u četvrtom broju. Riječ je o kraćim tekstovima na španjolskom Vinka Nikolića (1951c) i msgr. Gustava J. Franceschija (1951), koji ističu zasluge i važnost kardinala Stepinca za hrvatski narod u vrijeme komunističke diktature. U istom broju nalazi se omanji članak *Ugodna sjećanja* vrhbosanskog nadbiskupa Ivana Evandelista Šarića, tada u egzilu u Madridu, o njegovim uspomena na kardinala Stepinca (Šarić, 1951). Opisujući ga kao naglašeno šutljiva, osvajala ga je Stepinčeva pobožnost kod svete mise. Nekoliko iskustava sa Stepincem bilo je dovoljno da ga nadbiskupu Baueru predloži za novog biskupa.

Godine 1952. nije bilo članaka o Stepincu. U prvom broju 1953. godine objavljen je na španjolskom jeziku Nikolićev članak *S. E. El Cardenal Aloysius Stepinac — símbolo luminoso da la resistencia religiosa y nacional croata*, u kojem se Stepinac ističe kao simbol otpora Hrvata komunističkoj vlasti (Nikolić, 1953a). Sljedeći tematski članak objavljen je tek u drugom broju 1954. godine. Riječ je o prikazu knjige Richarda Pattea *The case of Cardinal Aloysius Stepinac* iz pera hrvatskog svećenika Ivana Tomasa pod naslovom *Stepinčev portret u vrijednoj anglosaskoj studiji R. Pattee*. Knjiga je predstavljena kao vrlo važan prilog objektivnom prikazu Stepinčeva procesa i razlozima uzništva, a koliko je u to doba Hrvatima u iseljeništvu bilo važno predstaviti je, govori činjenica da je Tomas imao na raspolaganju više od trideset stranica za njezinu analizu (Tomas, 1954). Prije svega, knjiga je trebala demokratskim zemljama pokazati neosnovanost Titovih optužbi protiv kardinala Stepinca, a drugotna svrha bila je upozoriti zapadni svijet da Tito još sustavno progona Katoličku crkvu.

Godine 1954. i 1955. nema tematskih članaka o Stepincu. Ivan Meštrović u trećem broju 1956., u članku na španjolskom *Stepinac — heroe espiritual* (Meštrović, 1956a) i na hrvatskom jeziku *Stepinac — duhovni heroj* (Meštrović, 1956b), piše povodom desete obljetnice Stepinčeve osude. Autor navodi izjave jednog nepoznatog komunističara i Milovana Đilasa o Kardinalu. Obojica nalaze razlog njegovoj osudi i zatvoru u vjernosti rimskom papi. Kaže u tom smislu Đilas: »Nas njegov hrvatski nacionalizam ne bi smetao, i da je samo proglasio hrvatsku crkvu, mi bismo ga bili digli do neba.« Meštrović odlučno staje na Stepinčevu stranu i brani njegovu čestitost potkrepljujući je, među ostalim, vlastitim iskustvom: »Laž je, da je za vrijeme ustaša bio pasivan. Pisac ovih redaka nije za vrijeme ustaša nikog sreo u Zagrebu, koji bi više osudjivao njihova zlodjela nego Stepinac. To su oni znali i zato su ga mrzili« (Meštrović, 1956b, 202–203).

Godina 1957. prazna je, a drugi broj godine 1958. donosi na španjolskom jeziku kratak Nikolićev uvodni članak *El Presidiario olvidado* („Zaboravljeni utamničnik“) povodom Stepinčeva 60. rođendana (Nikolić, 1958a). Nakon ponovo prazne 1959., godine 1960. povodom njegove smrti objavljen je Meštrovićev članak *Stepinac — simbol hrvatske neslomljivosti* (1960a). Veliki kipar prisjeća se više susreta s pokojnim Kardinalom i svjedoči o njegovu krjeposnom životu. Navodi događaj kada je Kardinal o ustaškoj vlasti rekao: »Taj vajni Poglavnik nanio je hrvatskom imenu tešku ljagu, ustupajući hrvatsku kolijevku Dalmaciju. U našoj teškoj i časnoj povijesti nije se ni u najtežim časovima našao Hrvat, koji bi potpisao, da i jedan komad hrvatske zemlje ustupi tudjinu« (Meštrović, 1960a, 22). Iako je, piše Meštrović, redovito dobivao pisane prijetnje od nacističke i od ustaške vlasti, nije se dao pokolebati: »Ne će mene zastrašiti svojim pretnjama, jer se ja ne bojim smrti« (Meštrović, 1960a, 22). Predosjećajući da će morati položiti svoj život za istinu, izrekao je Meštroviću proročanske riječi na njihovu predposljednjem susretu 1943. u Rimu, u Zavodu svetog Jeronima, kada je iz vatikanskih krugova bio upozoren da mu je život u opasnosti ako se vrati u domovinu: »Ne marim ja, i ustrajat ću, da vršim svoju dužnost prema Bogu i narodu. Pred 8 dana su mi nacisti ubili brata, radi veze s partizanima, koji su navraćali k mojoj majci i ona im je davala večere. [...] Ne ćemo se više vidjeti, jer ili će me sada ubiti fašisti ili kasnije komunisti« (Meštrović, 1960a, 23). Meštrović žali što nije uspio pomoći Stepincu od progona komunističkih vlasti prisjećajući se kako je on njemu pomogao kada ga je, papinim posredovanjem, spasio od progona ustaških vlasti. Meštrović svjedoči kako je svojim postupcima Stepinac znao i među visoke prelate unijeti nevjericu pomiješanu s divljenjem.

Nekoliko dana iza kako je izrečena osuda nad Stepincem, stigao sam u New York i vidio se s kardinalom Spellmanom, koji se uvelike interesirao za Stepinca. Nakon što se dugo i potanko informirao o Stepincu kao svećeniku i čovjeku, bio je dirnut i rekao mi je: 'Ja doskora putujem u Rim, pa ću predložiti Sv. Ocu, da ga imenuje kardinalom i pozove u Rim. Držim, da ga u tom slučaju režim ne će ometati, da izidje.' Nato sam mu odgovorio: 'Koliko ja Stepinca poznajem, on to ne će prihvatiti, da se odijeli od svoga stada.' Na ovo me je Spellman začudjeno pogledao te rekao: 'Mislite, da će on radije odabrati, da sjedi šesnaest godina u tamnici, nego da je slobodan u Rimu u kardinalskom purpuru?' Uzvratio sam, da držim, da će on izabrati prvo. [...] Slično je

i meni u jednom pismu Stepinac ponovio, kad se radilo o njegovom liječenju, da se ne bi nipošto odvojio od Hrvatske, ni onda, kad bi znao, da će kroz malo dana i umrijeti, tješeci me, da on svoje zatočenje lako podnosi i da je drugim svećenicima teže nego njemu, i da je njegova dužnost, da s njima trpi (Meštrović, 1960a, 24).

U tom slijedu Meštrovićevih svjedočanstava možda je najdirljivije posljednje, o susretu s Kardinalom u Krašiću godinu prije njegove smrti:

Ostali smo zajedno puna četiri sata za stolom u razgovoru o našim narodnim stvarima. Kardinal je bio vrlo dobro raspoložen i kroz čitav razgovor nije ni jednom riječi pokazao gorčine ili mržnje prema svojim protivnicima: 'Što ćemo, živimo u periodu neugodnih povijesnih zbivanja, a bilo je sličnih više–manje u povijesti jednog čovječanstva. Čini mi se, da negdje u indijskim vedama stoji, da su glupost i nedotupavost uzrok svim našim nevoljama i opačinama. Krist nas je uputio, da treba praštati, kao što je i on praštao, i uistinu praštanje je sastavni dio ljubavi, koju je on propovijedao. I ja se svakoga dana molim za one, koji me mrze, kao i za one, koji me vole, pa i kako bih drugačije? I oni su krv naše krvi, ljudi su i braća, iako su nam pogledi različiti.' [...] Ni on niti ja nismo ni jednom riječi dotakli pitanje njegova 'pomilovanja' ni povratka na stolicu Zagrebačke nadbiskupije. Bio sam uvjeren, da je on čekao na jedino pomilovanje od Boga: da izdrži u svojoj misiji do kraja, što mu je bilo uslišano, a njegov mali narod je njegovom patnjom i smrću porastao (Meštrović, 1960a, 24–25).

Iste je godine povodom Stepinčeve smrti članak *Stepinčeva pobjeda nad poganima* objavio je Joza Kljaković, naš veliki likovni umjetnik, emigrant, znanac Kardinalov. Kljaković navodi kako Stepinčeva smrt nije gubitak, nego osvjedočenje Kristove pobjede u povijesti. Stepinac je tijekom svojeg života, a i svojom smrću, učvrstio hrvatski narod uz ljudsku i kršćansku etiku. U tom smislu piše Kljaković: »Martirij Stepinčev je pokazao, kojim putem treba ići, da se postigne pobjeda nad poganima. Taj herojski knez Katoličke Crkve i hrvatskog naroda slijedio je Isusa, i u tom znaku je pobijedio. Mrtvi Kardinal prokrio je sebi put kroz pogansku komunističku miliciju, i ušao u svoju Katedralu.« Autor kroz Stepinčevu sudbinu promatra i sudbinu svijeta, koji se sve više okreće materijalnomu i zanemaruje duhovno, pozivajući zapadne demokracije da idu »prugom, koju je Isus zacrtao« (Kljaković, 1960, 29).

A taj Kristov put Stepinac je odabrao uz pomoć svoje majke, čime se u svojem članku *Barbara Stepinac i svećeničko zvanje njezinog Alojzija* bavi isusovac p. Stjepan Krizin Sakač. Članak je napisan tako da prati važne događaje iz Stepinčeva života, a za njegove životne odluke Sakač ključ nalazi u tajnoj molitvi njegove majke da postane svećenik. Barbara nikad svojemu sinu nije rekla da je cijeli njegov život molila za njegov svećenički poziv, želeći da to bude njegov slobodni odabir, no autor članka vidi njezinu molitvu i odnos s Bogom kao ključan čimbenik na Alojzijevu životnom putu. Majka je i nakon ređenja nastavila s molitvom i postom do svoje smrti 12. prosinca 1947. (Sakač, 1960).

2. Stepinac u kontekstu drugih tema

Osim tematskih članaka, Stepinac se kontekstualno pojavljuje u nizu drugih tekstova, prvi put 1951. u članku Ante Cilige *Sjena Moskve na Balkanu: Nacio-*

nalizam i komunizam u hrvatsko–srpskom sporu u prvoj i drugoj Jugoslaviji. Taj komunistički disident navodi kako je dolaskom u Zagreb 1943. bio impresioniran Stepinčevom popularnošću u hrvatskom narodu:

Njegovi govori u zagrebačkoj Katedrali, s aluzijama i kritikama rasizma i vjerske nesnošljivosti Pavelića i Hitlera, cirkulirali su kao manuskripti po gradu i bili su na ustima svih. Čak su ih citirali radio London i New York. Svi su se nadali i bili uvjereni, da će Stepinac spasiti Hrvatsku od dva zla: Pavelićeva prisustva i povratka Srba. Ideja je sama u sebi bila očito naivna, ali kao izraz kolektivne psihologije, bila je realna politička činjenica (Ciliga, 1951 383).

Ciliga navodi kako je Stepinac bio smatran anglofilom i tu tezu potkrjepljuje činjenicom kako je dobrovoljno otišao na solunsko bojište da se zajednički sa Srbima bori protiv Austrije i Njemačke za buduću državu Jugoslaviju, kao zajedničku domovinu Hrvata i Srba. »Držao se je u najvećoj mogućoj udaljenosti od Nijemaca i Pavelića, već od časa njihova dolaska u Zagreb, pa je postao slavan zbog svojih opozicionih propovijedi. Na koncu su i njegova brata nacisti objesili kao neprijatelja Osovine« (Ciliga, 1951 383). Ciliga brani Stepinca, ostavljajući za raspravu je li dio visoke crkvene hijerarhije dovoljno učinio u suprotstavljanju Paveliću, no »nijekati činjenicu njezine aktivne opozicije (a posebno nadbiskupa Stepinca) i čak je predstavljati kao naklonu Pavelićevoj akciji, više je nego laž, to je zločin pred hrvatsko–srpskom tragedijom« (Ciliga, 1951 385). I Pavelić je, navodi Ciliga prema zabilješkama talijanskog ministra vanjskih poslova Galeazza Ciana, rekao isto: »Katolički kler, koji je u Hrvatskoj posebno utjecajan, drži se vrlo povoljno u svojim nižim krugovima, ali manje u visokoj hijerarhiji. Neki su biskupi otvoreno neprijateljski« (Ciliga, 1951 383). Taj dio katoličkog klera, prema Ciliginu mišljenju, pristao je uz Pavelića kao na nešto prolazno, nadajući se da će s vremenom preuzeti Pavelićevu „baštinu“, sprječavajući time i povratak liberalnog Mačeka. Stepinac takvu strategiju nije vidio plodnom, no morao ju je poštovati zbog utjecaja većine. Nadbiskup je u tom smislu, više od svoje naravi, slijedio psihološki pritisak hrvatskog naroda. Spominje Ciliga i svoj susret sa Stepincem, kojim je bio impresioniran:

izabrao sam priliku, koja mi se je pružila u proljeće 1943., da s njim razgovaram. Bio sam impresioniran njegovim asketskim karakterom punim odlučnosti. Što se tiče politike, bio sam začudjen zbog dva suprotna aspekta u njegovim riječima: s jedne strane iskrenost, s kojom je govorio o porazu Nijemaca i o Nijemcima uopće; s druge strane njegova neprotumačiva iluzija, u kojoj je isključivao svaku mogućnost dolaska Tita u Zagreb (Ciliga, 1951 386).

Svoj sud o Kardinalu Ciliga zaključuje:

Pridržavajući sebi potpunu slobodu ocjenjivanja političke aktivnosti Stepinca 1943. — 45. i priznajući, naravno, uzajamnu kritiku između Tita i Stepinca [...] ali još jednom moram podvući, da kampanja protiv Stepinca, salazeći s političkog na kazneni teren, nije ništa drugo nego proizvoljno proganjanje, koje se uklapa u opće proganjanje Hrvata i katolika (Ciliga, 1951 386).

U prvom broju 1953. godine Nikolić u članku *Poštivanje narodne volje i prava* piše o borbi Hrvata za slobodu i o Stepinčevu doprinosu toj borbi:

Po nedostiživom primjeru našeg velikog Kardinala, i mi poštivamo volju svoga naroda, koja se očitovala u ostvarenju i obrani N. D. H. Nadbiskup Stepinac je pred srbo–komunističkim sudom u Zagrebu 3. X. 1946., uz najveću pogibelj za svoj život ispovjedio tu volju, kad je u svojoj klasičnoj obrani rekao: ‘Hrvatski se narod plebiscitarno izjavio za Državu Hrvatsku, i ja bih bio ništarija, kad ne bih bio osjetio bilo hrvatskog naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji... Poštivao sam i poštivat ću volju svoga naroda’ (Nikolić, 1953b).

U članku Eugena Dide Kvaternika *Još nešto u Rimskim ugovorima* osvjedočuju se neprekidna Kardinalova zauzetost u apelima kojima je želio pomoći urediti moralno stanje u NDH. U ovom slučaju spominju se Stepinčevi pokušaji u sprječavanju izgreda „savezničkih“ talijanskih vojnika na području Zagrebačke nadbiskupije. Autor nedvosmisleno navodi odnos kardinala prema ustaškoj vlasti:

Želio bih ovom prilikom naglasiti, da mi je iz vremena mog sedamnaestomjesečnog službovanja u N.D.H. vrlo dobro poznato, da je Njegova Uzoritost bio uvjereni i otvoreni protivnik ustaške vladavine. Bio je to prvenstveno kao katolički svećenik, jer nije mogao odobravati sustav despotske i nehumane vladavine N.D.H. Ali ne manje bio je protivnik, kao hrvatski rodoljub, koji je jasno vidio, da politika stalnih koncepcija Nijemcima i Talijanima može samo kompromitirati ideju hrvatske državnosti. A protiv tog sustava i protiv te politike digao je svoj glas otvoreno, javno i neustrašivo. Uza sve klevete i perfidije svake vrsti jedne totalitarne propagande, koja se je onih godina, inspirirana od samog Poglavnika N.D.H., oborila na onoga, kojemu je Svevišnji namijenio mučeništvo, da, braneći u Hrvatskoj ugroženog Krista, brani ujedno i svoj narod, nikad se nije, pa i najmanjim djelom ili riječi ogriješio o prave interese hrvatskog naroda. [...] Neizmjerne je patio zbog toka događaja jer je imao jasnu viziju neminovne katastrofe (Kvaternik, 1953, 242–243).

Pisac u više navrata spominje Pavelićevu nesklonost prema Stepincu. Na dan promulgacije zakona o Hrvatskoj pravoslavnoj crkvi rekao je zadovoljan: »Sada će i gospodin nadbiskup biti malo pitomiji.« U novoj će situaciji partizani baš njega optužiti za kolaboraciju, što Kvaternik komentira riječima: »Samo moral insanity komunističkih tlačitelja hrvatskog naroda, mogao je u našem vjerskom i narodnom svecu naći ‘kolaboracionistu i pristašu ustaške vladavine’« (Kvaternik, 1953, 243). Kvaternik ima na umu Stepinčeve riječi koje je izrekao 31. listopada 1943.:

Ne možemo dozvoliti, da se ubijaju nedužni, jer je netko ubio jednog vojnika, pa makar taj bio jedne rase, koja se smatra plemenitijom. Taj sustav: strijeljati stotine taoca za jedan zločin, kad se ne uspije pronaći krivca, poganski je sustav, koji nikad nije donio niti može donijeti dobre plodove, jer je sasvim sigurno, da će, ako se i bude htjelo držati red s takovim mjerama, mnogi od onih, koji su do sada slušali riječ Crkve iako izloženi teroru, biti na kraju također prisiljeni tražiti spas u šumama... I ja naslućujem vaše pitanje, koje mi stavljate vi, koji me slušate na tisuće, dok se danas čitav svijet bori za jedan novi poredak, koje je stanovište Crkve? Osudjujući sve nepravde, sva umorstva nedužnih, sve paleže mirnih sela, sva razaranja rada siromašnih, žaleći bijedu i boli svih, koji danas pate nepravdno, odgovaramo: Katolička Crkva podupire jedan poredak, koji je star kao i deset Zapovijedi Božjih. Ne potpomažemo jedan poredak na papiru koji propada, nego onaj pisan prstom Božjim u savjesti čovjeka (Kvaternik, 1953, 245–246).

U članku Ivana Ev. Šarića, Ivana Juričeka i Mije Domladovca na španjolskom jeziku *El clero Croata en la defensa de su patria: memoria presentada al Presidente de los Estados Unidos de América del Norte, S. E. Dwight Eisenhower, Washington, 15 de junio de 1954*, riječ je o memorandumu koji su potpisala sto četrdeset dva hrvatska svećenika u iseljeništvu, spominje se više puta i kardinal Stepinac, čije se puštanje iz Lepoglave tumači kao Titovo dodvoravanje Zapadu:

Poglavar hrvatskih katolika i hrvatski metropolit, nadbiskup zagrebački Stepinac bio je osuđen na 16 godina zatvora jer je odbio podložiti se komunističkoj tiraniji te je radije govorio u obranu svoje progonjene Crkve. Oslobođeni su ga zatvora u prosincu 1951. pod pritiskom javnog mišljenja i zbog Titove želje da osigura ekonomsku pomoć Zapada (Šarić i dr., 1954, 223).

Pogledom Zapada na položaj hrvatskog naroda bavi se i Bogdan Radica u članku *Hrvatska problematika u američkoj javnosti*. Njega zanima kako američkoj publicistici i američkomu čitatelju približiti hrvatski problem u Jugoslaviji. Dio članka zauzima i položaj kardinala Stepinca i percepcija njega u američkoj javnosti. Autor tvrdi kako »Tito nema ni američku javnost za sobom, njegov je ugled jako opao, posebno zbog njegove politike protiv Kardinala Stepinca« (Radica, 1954, 36). Radica, uz ostalo, navodi primjere u kojima je on branio kardinala Stepinca u svojim radovima pa zaključuje: »Bilo bi nepotrebno isticati, da dramatska uloga Kardinala Stepinca nije kazala svijetu i bitno o Hrvatima; ona je upravo osvojila Zapad, posebno onaj katolički, svojom dosljednošću, i nanijela Titu više štete negoli sve ostalo, što se iz te zemlje čulo« (Radica, 1954, 49).

U članku *Bauerov memorandum*, od 25. svibnja 1935. knezu–namjesniku Pavlu Karadorđeviću, hrvatski svećenik povjesničar Ivan Tomas navodi kako Stepinac, u to doba koadjutor, pred sudom povijesti dostojno predstavlja tisućugodišnju uljudbu i zapadnjačku kulturu Hrvata. Optužuje Tita što se obrušio na Stepinca, tobože zbog širenja mržnje između Srba i Hrvata i zatiranja Srba. Te optužbe poslužile su srpskoj emigraciji za traženje njegove smrti zbog prolivene srpske krvi. Njima je Stepinac kriv jer je upozoravao svijet na srpsko nasilje u prvoj Jugoslaviji. Autor povezuje Bauera i Stepinca. Obojica su svojedobno upozoravala na loš položaj Hrvata u prvoj Jugoslaviji, u kojoj su se oni osjećali kao u tamnici. U tim okolnostima autor u Stepincu vidi rezultat

tisućgodišnje hrvatske vjere i uljudbe, izraz naše narodne duše i naših ideala, različan od drugih predvodnika čovječanstva. Stepinac je duhovni plod nadnaravnoga svijeta u najistinskijem naporu hrvatske naravi [...] U nama se budi ponos kada čitamo odvažne Stepinčeve riječi, upravljene raznim diktatorima: srpskim dinastima prije rata, predstavnicima bezobzirne desnice za vrijeme rata i silniku razularene ljevice poslije rata! U svim tim nastupima gledamo i slušamo istog Božjega pomazanika; drago nam je da se na hrvatskom tlu u časovima najljuće bijede pojavljuju Ambrozije, Grgur VII., Pio VII., Mercier... Ali nikada ne zaboravimo, da nadnarav predpostavlja običnu narav: pa što se pisalo o Božjim djelima po Francima, krasno se ponovilo o Božjim pothvatima po hrvatskom sinu iz Krašića (Tomas, 1956, 151).

Nadalje, članku Ante Smitha Pavelića *Britanci i Draža Mihajlović* pridodane su *Uredničke napomene*, koje sadrže svjedočanstvo Ivana Meštrovića, kojemu je

Stepinac ispričao kako mu je krajem lipnja 1943. došao srpski časnik sa zapovijedi da preda pismo Draže Mihajlovića talijanskomu generalu Roatti. Časnik pismo nije mogao predati jer je njegov sadržaj, prema njegovu sudu, dokaz o Mihajlovićevoj izdaji jugoslavenske države. Nakon što je predao pismo Stepincu, on ga je pokazao Meštroviću. U njemu je, nakon podsjećanja na tradicionalno dobre odnosa Talijana i Srba, stajalo i ovo: »Ti prijateljski odnosi pokvarili su se ulaskom Hrvatske u srpsku državu. Sad smo se uvjerali i mi i Vi, tko su i što su Hrvati, imademo zajednički cilj: Vi da ih istrijebite iz Dalmacije, a mi iz Bosne i Hercegovine« (Uredništvo, 1957b, 236–237).

3. *Stepinac u izvješćima, vijestima, bilješkama, dokumentima i recenzijama*

Stepinac se često spominje u raznim izvješćima, vijestima, bilješkama i drugim tekstovima. U rubrici *Bilješke* drugog broja 1951. Nikolić donosi vijest o otvaranju izložbe hrvatske umjetničke fotografije »u čast nadbiskupa preuzv. Stepinca i hrvatskog naroda« (Nikolić, 1951a, 175). U istoj rubrici trećega broja donosi bilješku o »Sulzbergerovu razgovoru s nadb. Stepincem« u časopisu *El Mensaje del Corazon de Jesus*, u čijem je svibanjskom broju objavljen te podsjeća na petu obljetnicu Stepinčeva tamnovanja i najavljuje kako će sljedeći broj biti posvećen njemu (Nikolić, 1951b).

U prvom broju 1953. godine objavljen je na prvim stranicama odlomak govora pape Pija XII. *Stepinac — uzor apostolske revnosti i kršćanske jakosti* na čak tri jezika: latinskom, španjolskom i hrvatskom. U njemu se spominju razlozi za proglašenje Stepinca kardinalom, od kojih jedan »dostojno nagraditi njegove izvanredne zasluge«, jer je posvećeni Predvodnik »uzor apostolske revnosti i kršćanske jakosti«, i drugi »cijelom njegovom narodu posvjedočiti našu naklonost i posebno pohvaliti i krepko utješiti Naše ljubljene sinove i kćeri, koji postojano i hrabro ispovijedaju svoju katoličku vjeru u ovim preteškim vremenima« (Pio XII., 1953, 3). U istom broju u rubrici *Knjige i časopisi* nalazi se komentar suurednika Antuna Bonifačića, u kojem spominje kako uredništvo *Glasa sv. Antuna* posvećuje broj kardinalu Stepincu i pritom piše: »'Stepinac je pobijedio' duhovno, ako nije fizički, a u vječnom previranju u svijetu i na Balkanu napose, nema nikakva izgleda, da će Moša Pijade, Milovan Gjilas, Eduard Kardelj i Vladimir Bakarić svladati Vatikan« (Bonifačić, 1953, 90–91).

U istom broju u rubrici *Razne sitne vijesti* spominje se kako su Hrvati u Venezueli priredili proslavu Dana Nadbiskupa Stepinca, koju je u Caracasu organiziralo tamošnje društvo Društvo Hrvata u Venezueli (Uredništvo, 1953a). Nadalje, Hrvatski Klub u Čileu povodom imenovanja Stepinca kardinalom izrazio je posredstvom nuncija zahvalnost i odanost Sv. Ocu (Uredništvo, 1953c). Spominje se i osnivanje Fonda kardinala Stepinca s nakanom da se prikupljenim sredstvima nabave osobne stvari za Kardinala, a ostalo iskoristi za pomoć siromašnima u Hrvatskoj (Uredništvo, 1953d). Objavljena je i vijest o objavi knjige na portu-

galskom jeziku svećenika Damjana Rodina, misionara među Hrvatima u Brazilu, *Arcebispo Stepinac e sua Patria Croacia* („Nadbiskup Stepinac i njegova domovina Hrvatska“), u kojoj je brazilskim čitateljima predstavljena borba hrvatskog naroda za slobodu, utjelovljena u kardinalu Stepincu (Uredništvo, 1953e). Spominje se i kako je *El Diario Ilustrado* donio opširnu izjavu o Hrvatima i njihovoj borbi za slobodu povodom imenovanja Stepinca kardinalom (Uredništvo, 1953f). Kratko se donosi i vijest o proslavi dana nadbiskupa Stepinca u *Viestniku Društva Hrvata u Venezueli* (Uredništvo, 1953g).

U 1953. godini u drugom broju u *Bilješkama* spominje se knjiga nadbiskupa Ivana Ev. Šarića koju je posvetio kardinalu Stepincu (Uredništvo, 1953h). Nadalje, spominje se i britanska brošura o Titovu progonu Katoličke crkve (Uredništvo, 1953i). Predgovor joj je napisao kardinal Griffin, koji ističe junačko držanje kardinala Stepinca. U komentaru Papina govora o Stepincu naslovljenog *A toda se Nacion* ističe se da je uzdignućem Stepinca na čast kardinala Papa u Stepinčevoj osobi počastio dostojanstvo i vjeru hrvatskog naroda, koji je branik središnje Europe protiv komunističkog prodora (Uredništvo, 1953j). Spominje se svezak *Le cardinal Stepinac*, koji su u Parizu izdali hrvatski radnici prilikom svečane svete mise u Parizu održane u čast kardinala Stepinca (Uredništvo, 1953k).

U trećem broju iste godine u *Bilješkama* navodi se da je Stepinac spomenut u članku *Croacia mártir* u čileanskom dnevniku *El diario ilustrado* (Uredništvo, 1953l). U istom broju u rubrici *Dokumenti* objavljen je dio knjige Viktora Novaka *Magnum crimen*. Dokument je naslovljen „*Krivicice*“ nadbiskupa Stepinca s podnaslovom *Zbog čega ga optužuju komunisti?*, u kojem su popisane optužbe komunističke vlasti koje su teretile Stepinca, s naglaskom na suradnji s ustaškim režimom (Novak, 1953).

U istoj godini u četvrtom broju u članku na španjolskom *Apremiante Advertencia al Occidente* („Hitno upozorenje Zapadu“), svrstavši ga među mučenike komunističkih režima, o Stepincu se kaže: »Kako bi priveli kraju ovaj splet okolnosti izmučene katoličke Hrvatske, od presudne je važnosti spomenuti kardinala Stepinca koji je bio osuđen na 16 godina prisilnog rada i trenutno je zatočen u svom rodnom mjestu Krašiću, teško bolestan« (Nikolić, 1953c, 381). U istom broju u rubrici *Politički vidici* objavljen je članak Ante Cilige, odnosno prenesen iz časopisa *Zajedničar*, u kojem autor razotkriva srpske namjere prema posrbljivanju Hrvata i borbu protiv toga personificira u osobi Alojzija Stepinca (Ciliga, 1953).

Godine 1954. u trećem broju objavljen je izvještaj s proslave Dana Kardinala Stepinca u Buenos Airesu (Nikolić, 1954), a 1955. u trećem broju u izvještaju s 36. Međunarodnog euharistijskog kongresa u Brazilu spominje se brojna skupina Hrvata koja je uz hrvatsku zastavu nosila i okićenu Stepinčevu sliku i hrvatski grb. Spominje se i koncert na orguljama posvećen Stepincu, organiziran od Josipa Španića (Uredništvo, 1955). U sljedećem broju iste godine u rubrici *Kulturni pregled* Vinko Nikolić poziva Hrvate da 25. obljetnica Stepinčeva svećeništva bude poticaj na zauzetije opominjanje svijeta o nepravdi koju Kardinal proživljava, o njegovoj patnji i žrtvi. Također najavljuje potrebu organiziranja

spomen–priredbu sljedeće godine, povodom deset godina Stepinčeva mučeništva (Nikolić, 1955).

U trećem broju 1956. godine, povodom desetogodišnjice sudskog procesa protiv Stepinca, objavljen je njegov govor sa suđenja od 3. listopada 1946. (Stepinac, 1956). Zatim, u rubrici *Kulturni pregled* objavljen je sadržaj s komentarom apostolskog pisma Pija XII. upućenog »Kardinalima Mindszenty–u, Stepincu i Wyszynskome« (Pio XII., 1956) i najava o spremanju međunarodne počasti Stepincu povodom 10. godišnjice njegove osude (Nikolić, 1956a). Četvrti broj u rubrici *Kulturni pregled* donosi izvještaj iz Rima, Madrida i Buenos Airesa s obilježavanja 10. godišnjice osude (Nikolić, 1956b).

Sljedeće, 1957. godine u prvom broju u rubrici *Politički vidici* objavljena je obavijest o objavi rezolucije *Hrvatska bratska zajednica za slobodu kardinala Stepinca* te su razjašnjeni razlozi tog javnog interventa (Uredništvo, 1957a). U istom broju Nikolić donosi vijest o velikom odjeku članka Ivana Meštrovića posvećenom kardinalu Stepincu (Nikolić, 1957a). U drugom broju objavljena je u rubrici *Bilješke* kratka vijest o objavljenom članku Ante Cilige u Parizu naslovljenom *Kardinal Stepinac — objekt borbe između Moskve i Tita* (Nikolić, 1957b). U sljedećem broju iste godine i u istoj rubrici stoji kratka vijesti o ocjeni članka Ivana Meštrovića o Stepincu u časopisu *Estudios sobre el comunismo* (Nikolić, 1957c). Također, objavljena je vijest i o glasilu Macedonia, koje je taj članak prenijelo (Nikolić, 1957c). U rubrici *Vijesti iz domovine* vijest je o vrlo teškoj Stepinčevoj bolesti i potrebi odlaska na operaciju (Uredništvo, 1957c).

Godine 1958. u drugom broju u rubrici *Vijesti iz domovine* objavljena je vijest o teškom Stepinčevu zdravstvenom stanju (Nikolić, 1958b). U istoj godini u dvobroju 3–4 u rubrici *Bilješke* vijest je o proglasu Godine Kardinala Stepinca na inicijativu hrvatskih katoličkih svećenika Sjedinjenih Američkih Država, koja je započela 8. svibnja 1958., a završila istog dana 1959. Stepincu (Nikolić, 1958c). Također, objavljena je vijest o kraćem napisu fr. Rajmunda Kuparea OP o kardinalu Stepincu (Nikolić, 1958d). U istom broju u rubrici *Pregled članaka* spominje se nemogućnost Stepinčeva dolaska na konklave za izbor novog pape i pozornost svjetskih medija na Stepinčev slučaj (Nikolić, 1958e).

U prvom broju 1959. u rubrici *Kulturni pregled* spominje se prenošenje uvodnog članka *Zaboravljeni utamničeni iz Hrvatske revije* o kardinalu Stepincu u čileanskom časopisu *Estudios sobre el comunismo* (Uredništvo, 1959a). Na sljedećim stranicama spominju se u kraćim vijestima proslave u čast kardinala Stepinca održane u Parizu i Clevelandu (Nikolić, 1959a i 1959b). Nekoliko stranica dalje u rubrici *Bilješke* kratka je vijest o posveti broja *The Croatian Courier* kardinalu Stepincu i Meštrovićevu članku o njemu. U sljedećem broju iste godine u rubrici *Knjige i časopisi* stoji vijest o proslavi Dana kardinala Stepinca u Chicagu i objavi spomenice povodom 60. godine kardinalova života i 25. godišnjice biskupske službe, upriličene prema želji guvernera države Illinois. U sklopu izvješća objavljen je i dio govora Ivana Meštrovića, pokrovitelja proslave (Nikolić, 1959c). U trećem broju iste godine u rubrici *Kulturni pregled* objavljen je kraći izvještaj s putovanja Ivana Meštrovića u domovinu. Spominje se očekivani susret sa Stepin-

cem, a vrijedi ovdje prenijeti Meštrovíčev dojam sa susreta: »Meštrovíč je izjavio, da je Kardinal dobrog zdravlja (bar za sada), pokretan je. Inače da ga je najviše impresioniralo, kada je Stepinac prekinuo razgovor u podne i na znak zvona počeo moliti. Kaže da je Stepinčev izražaj lica bio svetački, — nešto, što nikad nije vidio« (Nikolić, 1959d). Na istoj stranici slijedi vijest o proslavi u Rimu povodom 25. obljetnice Kardinalove biskupske posvete u Rimu, kao i vijest o predavanju Josipa Valtera Tomičića u Montevideu *Stanovište jugoslavenske vlade prema kardinalu Stepincu* (Nikolić, 1959e). U posljednjem broju 1959. godine u rubrici „Kulturni pregled“ objavljena je čestitka pape Ivana XXIII. kardinalu Stepincu povodom 25. godišnjice njegova biskupskog posvećenja (Ivan XIII., 1959). Među vijestima spominje se i Stepinčev dan u Montevideu organiziran prigodom biskupskog jubileja (Ivan XXIII., 1959). U rubrici *Knjige i časopisi* objavljena je recenzija Branka Kadića knjige *Stepinac — Tito* podpredsjednika francuskog senata Ernesta Pezeta (Kadić, 1959), a u rubrici *Bilješke* kratka vijest o objavljenom spisu *Cardinal Stepinac Day* za proslavu Dana kardinala Stepinca u Clevelandu (Uredništvo, 1959c). U rubrici *Odjeci* nalazimo osvrt fra Kvirina Vasilja na priloge Krste Spalatina o kardinalu Stepincu, koje autor naziva površnima (Vasilj, 1959).

Razumljivo, sljedeće, 1960. godine, povodom Stepinčeve smrti, ima najviše bilješki i dokumenata. Već na prvoj stranici prvog broja nalazi se osmrtnica na španjolskom i hrvatskom jeziku (Uredništvo, 1960a). Na sljedećim stranicama tiskano je nekoliko priloga: na španjolskom i hrvatskom jeziku govor pape Ivana XXIII. upućen kardinalima o pokojnom Stepincu (Ivan XXIII., 1960a i 1960b); dvojezični članak *El Testamento Espiritual del Cardenal Aloysius Stepinac / Duhovna oporuka* (Stepinac, 1960a i 1960c); dvojezični tekst *Un Testimonio conmovedor del Cardenal Stepinac: La carta dirigida al Tribunal del distrito de Osijek / Potresno svjedočanstvo kardinala Stepinca*, koje je on uputio Okružnom sudu u Osijeku kada je taj zatražio njegovo svjedočenje. U njemu opisuje svoje patnje pred kraj života (Stepinac, 1960b i 1960d). U rubrici *Kulturni pregled* Nikolić donosi izvještaj o sprovodu kardinala Stepinca (Nikolić, 1960b). U istoj rubrici objavljena je i *Papina sažalnica zagrebačkom nadbiskupu* kao i vijest o očekivanju početka beatifikacije (Ivan XXIII., 1960c). Slijedi popis nekih gradova diljem svijeta u kojima se slavila misa zadušnica, poput Berlina, Madrida, Münchena, Züricha, Londona, Chicaga itd. (Nikolić, 1960d). Kratke vijesti nastavljaju se o angažiranosti Hrvata diljem svijeta. U Clevelandu tiskale su se spomen–karte s Kardinalovim likom (Nikolić, 1960f), a u Buenos Airesu održana je komemoracija (Nikolić, 1960g). U bilješci *Strah od mrtvog Stepinca* stoji kako je komuniste interes svijeta prestrašio i iznenadio (Nikolić, 1960e). U rubrici *Bilješke* navodi se kako je pariški *Le Monde diplomatique* objavio prikaz knjige Ernesta Pezeta *Stepinac — Tito* (Nikolić, 1960i). U sljedećem broju donosi se svjedočanstvo krašičkog župnika vlč. Josipa Vranekovića o posljednjim danima Stepinčeva života (Vraneković, 1960). Potom slijedi izjava Ivana Meštrovíća o kardinalu Stepincu, preuzeta iz glasila Hrvatske katoličke zajednice *Naša nada* (Meštrovíč, 1960a). Također, objavljen je i dio članka *Stepinac je živio i umro*

kao Hrvat Alana (alias Alije) Horića, prvotno objavljen u kanadskom kalendaru *Hrvatski Glas* (Sudbury) (Horić, 1960). Nadalje, objavljena je osmrtnica o kardinalu Stepincu iz jugoslavenskog dnevnika *Borba* (Uredništvo, 1960b). U rubrici *Knjige i časopisi* kraća je recenzija o hrvatskom časopisu na španjolskom *Studia Croatica*, namijenjenog čitateljima španjolskog govornog područja, kojega je prvi broj posvećen Stepincu. U rubrici *Bilješke* objavljeno je kako je glasilo Hrvatske republikanske stranke *Republika Hrvatska* objavilo članak *Smrt Sveca 'Stepinac'*. I u listu *Croacia* objavljeno je nekoliko članaka o Stepincu, a *Croatia Press*, koji je od 1947. do 1980. na engleskom jeziku uređivao Karlo Mirth, donosi, izvješćuje se, obilnu građu o kardinalu Stepincu. O Stepincu su objavljeni prilozi još u čileanskom *Estudios sobre el comunismo*, argentinskom *Vjesniku Hrvatskog Demokratskog odbora*, reviji *Leoplan* iz Buenos Airesa i *Glasniku Srca Isusova i Marijina* u Salzburgu, stoji u *Bilješkama*. Osobito je zanimljiv članak koji donosi novinske isječke iz srpskih listova o kardinalu Stepincu, iz kojih je razvidno da većina srpskih listova ozloglašuje Stepinca (Nikolić, 1960n). Iznimka je pariški list *Srpski vidici*, u čijem objavljenom nekrologu stoji: »Tako je kardinal Stepinac izrastao u herojsku figuru svetskih razmjera. Ime mu je postalo simbol duhovne čvrstine i otpora protiv komunističke tiranije. Kao takav, on nesumnjivo zaslužuje iskreno divljenje svih onih, koji su, bez obzira na versku pripadnost, načisto s time o čemu se zapravo radi« (Nikolić, 1960n). U rubrici *Varnice* navodi se vijest s proslave sv. Save u organizaciji pariškog Društva prijatelja Jugoslavije. Na njoj je došlo do „katastrofe“ jer je u nazočnosti dvadeset Francuza i pedeset Srba podpredsjednik Društva evocirao Stepinčevu smrt te pročitao poruku odsutnog predsjednika Louisa Marina i njegovu sažalnicu, koju je u ime Društva uputio Papi. Taj „skandal“ dostignuo je vrhunac kad su okupljeni na to zapljeskali, a samo su dvojica Srba demonstrativno izišla iz dvorane (Nikolić, 1960o). U posljednjem broju 1960. objavljeni su odlomci Stepinčeve oporuke te je izviješteno da ju je nadbiskup Franjo Šeper pročitao prigodom zadušnice (Stepinac, 1960e), a donosi se i recenzija Milana Blažekovića o knjizi *N.D.H. u Stepinčevu procesu* Teodora Draguna (Blažeković, 1960).

4. Likovni i fotografski prikazi Stepinca

Četvrti broj 1951. na naslovnici donosi reljefni prikaz kardinala Stepinca u molitvi Ivana Meštrovića. U 1953. godini u prvom broju objavljena je fotografija Stepinca tijekom misne službe iznad naslova članka *Stepinac — uзор apostolske revnosti i kršćanske jakosti* (str. 3). Nekoliko stranica dalje fotografija je kamenih reljefa Ivana Meštrovića, koji se nalazi u predvorju Stepinčeve škole u White Plainsu blizu New Yorka (str. 5). Ista fotografija kamenog reljefa objavljena je u drugom broju 1954. godine u sklopu Tomasova članka *Stepinčev portret u vrijednoj aglosaskoj studiji R. Pattee* (str. 129). Taj reljef ponavlja se u trećem broju iste godine u sklopu vijesti o proslavi Dana kardinala Stepinca u Buenos Airesu (str. 283). Godine 1955. u četvrtom broju opet ga nalazimo zajedno s Papinom čestitkom kardinalu Stepincu povodom njegovih dvadeset pet godina

svećeništva (str. 529). U godini 1956. u trećem broju Stepinčev se lik pojavljuje četiri puta. Na naslovnici djelo Ivana Meštrovića, zatim u fotografiji na sličici pridodanoj tom broju *Hrvatske revije* uz Kazalo, uz Meštrovićev članak objavljen na španjolskom te uz objavljen govor kardinala Stepinca sa suđenja (str. 193–207).

Do 1958. nema umjetničkih prikaza, kada je u drugom broju u uvodnom članku objavljena preslika grafike (str. 97). Godine 1959. u trećem broju ista je grafika u kontekstu članka o susretu Meštrovića i Stepinca u Hrvatskoj (str. 333). U sljedećem broju iste godine opet ista slika uz Papinu čestitku povodom 25. obljetnice biskupskog posvećenja (str. 457).

U godini Stepinčeve smrti najviše je likovnih prikaza. U prvom broju u uvodnom članku fotografija je spomenutog rada Ivana Meštrovića uz govor Ivana XXIII. u povodu Kardinalove smrti. Uz članak *Duhovna oporuka kardinala Stepinca* objavljene su fotografije iz Krašića te sa sprovoda, a uz članak Ivana Meštrovića *Stepinac — simbol hrvatske neslomljivosti* fotografije su njegovih reljefa *Alojzije Stepinac* i *Stepinac u molitvi* (str. 3. i str. 23). U sljedećem broju uz izvještaj vlč. Josipa Vranekovića o posljednjim Stepinčevim danima nalazimo njegovu fotografiju (str. 232). U četvrtom broju objavljena je fotografija kardinala Stepinca (str. 308), fotografija njegova groba (str. 310), a posebno je zanimljiv rad kiparice Mile Wood *Stepinčeva posmrtna maska* (str. 320). Na daljnjim stranicama uz više umjetničkih prikaza raznih motiva nalazi se i fotografija poprsja kardinala Stepinca (str. 464). U recenziji knjige Teodora Draguna *N.D.H. u Stepinčevu procesu* nalazi se fotografija Stepinca pred komunističkim sudom (str. 675).

Pjesma posvećena Stepincu samo je jedna: Nikolićev sonet *Andjeo u katedrali* (Nikolić, 1960a).

Zaključak

Ovaj članak obuhvatio je, kako je rečeno, recepciju bl. Alojzija Stepinca od početka izlaženja *Hrvatske revije* godine 1951. do godine njegove smrti 1960., tijekom kojih se Stepinčevo ime jednom ili više puta pojavljuje u 110 tekstova (jedanaest po godištu) i šesnaest likovnih priloga. Dakako, Stepinac se kao tema javljao i kasnijih godina, ali u manjem intenzitetu, odnosno u razdoblju od četrdeset godina 1961.–2000., kada *Bibliografija* završava, njegovo ime javljalo se u 134 teksta (3,35 teksta po godištu) i dvadeset osam likovnih priloga.

Iz predstavljenog pregleda naslova i sadržaja tekstova može se zaključiti da je *Hrvatska revija*, kao središnji kulturni časopis poratne hrvatske emigracije na hrvatskom jeziku, temu bl. Alojzija Stepinca obrađivao kontinuirano i na različite načine. Žanrovski je riječ prije svega o eseju (Žanko), memoaristici (Ciliga, Kljaković, Meštrović), historiografskim prikazima (Sakač, Tomas), političkim raspravama (Ciliga, Kvaternik, Radica, Tomas) te prigodnim uredničkim uvodnim tekstovima i bilješkama (Nikolić). Pritom se neki članci, poput Žankova eseja, mogu smatrati literarnim vrhuncima, ne samo u korpusu literature u Stepincu,

nego i ukupne hrvatske esejistike. Kada je o idejnim pristupima riječ, veći članci najčešće su teološki, historiografski i politički impostirani.

Vidljivo je nastojanje uredništva, odnosno Vinka Nikolića, da časopis redovito prati sve važnije događaje i aktualije vezane uz Stepinčev život, odnosno da Hrvatima u iseljeništvu što potpunije predstavi njegov život, uzništvo, mučeništvo i povijesnu ulogu za hrvatski narod i Crkvu te njegovu recepciju u svijetu. Isto tako, uredništvo, koliko su mogućnosti i koncepcija časopisa dopuštale, temu prati likovnim, odnosno fotografskim priložima.

Tematiziranje bilježnika Alojzija Stepinca u *Hrvatskoj reviji* indicira veliko zanimanje cjelokupne hrvatske kulturne i političke inteligencije u emigraciji za njegov život i djelo. Objavljeni prilozi žanrovski, sadržajno i kvantitativno pokazuju da je Stepinac tijekom posljednjeg desetljeća svojeg života, odnosno prve dekade *Hrvatske revije* u emigraciji, uz rasprave o značenju i razlozima propasti NDH, koloplet tema u vezi s Bleiburgom i Križnim putom, te uz teme o političkoj budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda i recepciju hrvatskog pitanja u svijetu, bio „top–tema“. Osobito je pritom naglašavano njegovo značenje kao osobe koja je simbol hrvatskog otpora komunizmu, ateizmu i jugoslavenstvu, odnosno, nasuprot tomu, kao osobe koja stoji na braniku obrane vjerskih i građanskih ljudskih prava te nacionalnih sloboda hrvatskog naroda, koja je zastupnik istine i pravde. Ili, kako reče Dušan Žanko, Stepinac je »nosilac svojih vjekovnih religioznih i kulturnih tradicija hrvatskog naroda. Ali i još nešto dublje u duhovno–socijalnom smislu: kao nadbiskup on je vidljivo zajedništvo vjernika na određenom mjestu; on je personificirana ljubav jednih prema drugima, manifestacija i živa centralna točka kršćanskih osjećaja, koji iznutra tendiraju k jedinstvu« (Žanko, 1951, 38).

Literatura:

- Bašić, Nataša (ur.) (2003). *Hrvatska revija 1951–2000*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [Dio serije: Hrvatska retrospektivna bibliografija periodičnih publikacija.]
- Blažeković, Milan (1996). *Bio–bibliografski leksikon suradnika Hrvatske revije*. Zagreb: Školske novine — Pergamena.
- Brešić, Vinko (2013). Nacionalni kontekst emigrantske Hrvatske revije. *Hrvatska revija*, 63(4). URL: <http://www.matica.hr/hr/399/nacionalni-kontekstemigrantske-hrvatske-revije-22751/> (27.06.2018.)
- Jandrić, Berislav (2003). Stajališta Hrvatske političke emigracije o hrvatskom proljeću iznesena u najznačajnijem emigrantskom časopisu Hrvatskoj Reviji. Časopis za suvremenu povijest, 35(2), 431–461.
- Josić, Ljubica (2014). Viktor Vida u Hrvatskoj reviji. *Nova Istra*, 19(1–2), 100–111.
- Listeš, Srećko (2012). Religiozna poezija u emigrantskoj Hrvatskoj reviji. *Dometi*, 22(1–2), 61–85.
- Listeš, Srećko (2015). *Emigrantska Hrvatska revija*. Split: Naklada Bošković.
- Pinterović, Antun (1997). Hrvatska revija jučer i danas. *Hrvatska revija*, 47(3–4), 452–464.
- Šarić, Tatjana (2004). Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije. Časopis za suvremenu povijest, 36(2), 505–521.

Tomas, Domagoj (2015). Pogled na život i djelo don Ivana Tomasa kroz Hrvatsku reviju. *Časopis za suvremenu povijest*, 47(1), 39–59.
Studia Croatica: Revista Croata de Estudios Políticos y Culturales, 1(1). URL: <http://www.studiacroatica.org/revistas/001/001.htm> (25.06.2018.)

Članci u Hrvatskoj reviji

- Blažeković, Milan (1960). NDH u Stepinčevu procesu: Dragunova knjiga „Le dossier du cardinal Stepinac“. *Hrvatska revija*, 10(4), 670–683.
- Bonifačić, Antun (1953). Glas sv. Antuna — pet godina izlaženja kao novina. *Hrvatska revija*, 3(1), 90–91.
- Ciliga, Ante (1951). „Sjena Moskve na Balkanu“: Nacionalizam i komunizam u hrvatsko-srpskom sporu. *Hrvatska revija*, 1(4), 365–396.
- Ciliga, Ante (1953). Glavno i sporedno u trokutu Zagreb — Beograd — Rim. *Hrvatska revija*, 3(4), 487–490.
- Franceschi, Gustav J. (1951). El caso de Monseñor Stepinac. *Hrvatska revija*, 1(4), 291–292.
- Horić, Alan (1960). Stepinac je živio i umro kao Hrvat. *Hrvatska revija*, 10(2–3), 238.
- Ivan XXIII. (1959). Čestitka kardinalu Stepincu: povodom 25. godišnjice njegova biskupskog posvećenja. *Hrvatska revija*, 9(4), 457–458.
- Ivan XXIII. (1960a). Sobre card. Aloysius Stepinac. *Hrvatska revija*, 10(1), 2–5.
- Ivan XXIII. (1960b). O kardinalu Alojziju Stepincu. *Hrvatska revija*, 10(1), 13–15.
- Ivan XXIII. (1960c). Papina sažalnica zagrebačkom nadbiskupu. *Hrvatska revija*, 10(1), 102–103.
- Kadić, Branko; Pézet, Ernesta (1959). Stepinac — Tito contextes et éclairages de L’Affaire, Paris, 1959. *Hrvatska revija*, 9(4), 464–465.
- Kljaković, Joza (1960). Stepinčeva pobjeda nad poganima. *Hrvatska revija*, 10(1), 27–30.
- Kvaternik, Eugen Dido (1953). Još nešto u Rimskim ugovorima. *Hrvatska revija*, 3(2), 225–258.
- Meštrović, Ivan (1956a). Stepinac — heroe espiritual. *Hrvatska revija*, 6(3), 193–200.
- Meštrović, Ivan (1956b). Stepinac — duhovni heroj. *Hrvatska revija*, 6(3), 201–206.
- Meštrović, Ivan (1960a). Stepinac — simbol hrvatske neslomljivosti. *Hrvatska revija*, 10(1), 22–25.
- Meštrović, Ivan (1960b). O kardinalu Stepincu. *Hrvatska revija*, 10(2–3), 237–238.
- Nikolić, Vinko (1951a). Umjetničke fotografije u Barceloni. *Hrvatska revija*, 1(2), 175.
- Nikolić, Vinko (1951b). Peta godišnjica Stepinčeva tamnovanja. *Hrvatska revija*, 1(3), 275.
- Nikolić, Vinko (1951c). Homenaje a Monseñor Stepinac — con motivo del 50 aniversario de su condena. *Hrvatska revija*, 1(4), 289–290.
- Nikolić, Vinko (1953a). S. E. El Cardenal Aloysius Stepinac — símbolo luminoso da la resistencia religiosa y nacional croata. *Hrvatska revija*, 3(1), 4–6.
- Nikolić, Vinko (1953b). Poštivanje narodne volje i prava. *Hrvatska revija*, 3(1), 7–8.
- Nikolić, Vinko (1953c). Apremiante Advertencia al Occidente. *Hrvatska revija*, 3(4), 377–382.
- Nikolić, Vinko (1954). Dan Kardinala Stepinca u Buenos Airesu. *Hrvatska revija*, 4(3), 283–284.
- Nikolić, Vinko (1955). Svećenički jubilej kardinala Alojzija Stepinca: proslava u Rimu — članak „L’ Osservatore romano“. *Hrvatska revija*, 5(4), 529–530.

- Nikolić, Vinko (1956a). Međunarodna počast Nj. uz. kardinalu Stepincu. *Hrvatska revija*, 6(3), 267.
- Nikolić, Vinko (1956b). Počasti kardinalu Stepincu u Rimu, Madridu i Buenos Airesu. *Hrvatska revija*, 6(4), 383–384.
- Nikolić, Vinko (1957a). Ogroman odjek Meštovićeve članka o kardinalu Stepincu. *Hrvatska revija*, 7(1), 106.
- Nikolić, Vinko (1957b). Dr. Ante Ciliga napisao članak o Stepincu. *Hrvatska revija*, 7(2), 174.
- Nikolić, Vinko (1957c). Estudios sobre el comunismo. *Hrvatska revija*, 7(3), 272.
- Nikolić, Vinko (1958a). El Presidiario olvidado. *Hrvatska revija*, 8(2), 97–98.
- Nikolić, Vinko (1958b). Teška bolest kardinala Stepinca. *Hrvatska revija*, 8(2), 206.
- Nikolić, Vinko (1958c). Godina kardinala Stepinca. *Hrvatska revija*, 8(3–4), 307–308.
- Nikolić, Vinko (1958d). Rajmundo Kupareo objavio kraći spis o kardinalu Stepincu. *Hrvatska revija*, 8(3–4), 309.
- Nikolić, Vinko (1958e). Članci o Stepincu i Hrvatskoj u argentinskom tisku. *Hrvatska revija*, 8(3–4), 323.
- Nikolić, Vinko (1959a). Počast Hrvatskoj i Stepincu u Parizu. *Hrvatska revija*, 9(1), 86–87.
- Nikolić, Vinko (1959b). Dan kardinala Stepinca u Clevelandu. *Hrvatska revija*, 9(1), 87.
- Nikolić, Vinko (1959c). Spomenica o kardinalu Stepincu. *Hrvatska revija*, 9(2), 246–247.
- Nikolić, Vinko (1959d). Susret Stepinca i Meštovića u Hrvatskoj. *Hrvatska revija*, 9(3), 333–334.
- Nikolić, Vinko (1959e). Proslava 25. Godišnjice biskupske posvete kardinala Stepinca u Rimu. *Hrvatska revija*, 9(3), 334.
- Nikolić, Vinko (1960a). Andjeo u katedrali. *Hrvatska revija*, 10(1), 26.
- Nikolić, Vinko (1960b). „Uspomena na Stepinca živjet će vječno, u svojim će je srcima ljubomorno čuvati Hrvati katolici“, rekao je zagrebački nadbiskup msgr. Dr. Franjo Šeper. *Hrvatska revija*, 10(1), 99–102.
- Nikolić, Vinko (1960c). Pred kanonizacijskom kardinala Stepinca? *Hrvatska revija*, 10(1), 103.
- Nikolić, Vinko (1960d). Zadušnice za kardinala Stepinca u glavnim gradovima u svijetu. *Hrvatska revija*, 10(1), 103–104.
- Nikolić, Vinko (1960e). Strah od mrtvog Stepinca. *Hrvatska revija*, 10(1), 105.
- Nikolić, Vinko (1960f). Spomen karte i slike kardinala Stepinca. *Hrvatska revija*, 10(1), 105.
- Nikolić, Vinko (1960g). Komemoracija Stepinca u Buenos Airesu. *Hrvatska revija*, 10(1), 105.
- Nikolić, Vinko (1960h). Proslava 25. godišnjice biskupovanja kardinala Stepinca u Buenos Airesu. *Hrvatska revija*, 10(1), 105.
- Nikolić, Vinko (1960i). La Monde diplomatique. *Hrvatska revija*, 10(1), 115–116.
- Nikolić, Vinko (1960j). Bogoslav Žubrinić. *Hrvatska revija*, 10(2–3), 254.
- Nikolić, Vinko (1960k). Bulletin — Vjesnik Ujed. američkih Hrvata. *Hrvatska revija*, 10(2–3), 255.
- Nikolić, Vinko (1960l). Luka Brajnović. *Hrvatska revija*, 10(2–3), 255.
- Nikolić, Vinko (1960m). Leoplan. *Hrvatska revija*, 10(2–3), 256.
- Nikolić, Vinko (1960n). Neki srpski listovi o kardinalu Stepincu. *Hrvatska revija*, 10(2–3), 267–268.

- Nikolić, Vinko (1960o). „Katastrofa“ na proslavi sv. Save. *Hrvatska revija*, 10(2–3), 295–296.
- Novak, Viktor (1953). „Krivice“ nadbiskupa Stepinca: Zbog čega ga optužuju komunisti? *Hrvatska revija*, 3(3), 369–372.
- Pio XII. (1953). Stepinac — uzor apostolske revnosti i kršćanske jakosti. *Hrvatska revija*, 3(1), 1–3.
- Pio XII. (1955). Uzoritom kardinalu Alojziju Stepincu. *Hrvatska revija*, 5(4), 529.
- Pio XII. (1956). Kardinalima Mindszenty–u, Stepincu i Wyszynskome. *Hrvatska revija*, 6(3), 264–265.
- Radica, Bogdan (1955). Hrvatska problematika u američkoj javnosti. *Hrvatska revija*, 5(1), 32–50.
- Sakač, Stjepan Krizin (1960). Barbara Stepinac i svećeničko zvanje njezinog Alojzija. *Hrvatska revija*, 10(4), 375–388.
- Stepinac, Alojzije (1956). Govor na optuženičkoj klupi u Zagrebu, 3. listopada 1946. *Hrvatska revija*, 6(3), 207–212.
- Stepinac, Alojzije (1960a). El testamento e spiritual. *Hrvatska revija*, 10(1), 6–9.
- Stepinac, Alojzije (1960b). Un Testimonio conmovedor del Cardenal Stepinac. La carta dirigida al Tribunal del distrito de Osijek. *Hrvatska revija*, 10(1), 10–12.
- Stepinac, Alojzije (1960c). Duhovna oporuka. *Hrvatska revija*, 10(1), 16–19.
- Stepinac, Alojzije (1960d). Pismo Okružnom sudu u Osijeku. *Hrvatska revija*, 10(1), 19–21.
- Stepinac, Alojzije (1960e). Iz oporuke. *Hrvatska revija*, 10(4), 321.
- Šarić, Ivan Ev. (1951). Ugodna sjećanja. *Hrvatska revija*, 1(4), 321–322.
- Šarić, Ivan Ev.; Juriček, Ivan; Domladovac, Mijo (1954). El clero Croata en la defensa de su patria: memoria presentada al Presidente de los Estados Unidos de América del Norte, S. E. Dwight Eisenhower, Washington, 15 de junio de 1954. *Hrvatska revija*, 4(3), 217–226.
- Tomas, Ivan (1954). Stepinčev portret u vrijednoj anglosaskoj studiji R. Pattee. *Hrvatska revija*, 4(2), 129–160.
- Tomas, Ivan (1956). Bauerov memorandum. *Hrvatska revija*, 6(1–2), 145–151.
- Uredništvo (1953a). Hrvati u Venezueli. *Hrvatska revija*, 3(1), 100.
- Uredništvo (1953b). En homenaje al exmo. y rvdmo. sr. dr. Aloysius Stepinac. *Hrvatska revija*, 3(1), 100.
- Uredništvo (1953c). Hrvatski klub u Čileu. *Hrvatska revija*, 3(1), 100.
- Uredništvo (1953d). Fond kardinala Stepinca, Pittsburgh. *Hrvatska revija*, 3(1), 100.
- Uredništvo (1953e). Arcebispo Stepinac e sua patria Croacia. *Hrvatska revija*, 3(1), 101.
- Uredništvo (1953f). El Diario Ilustrado. *Hrvatska revija*, 3(1), 101.
- Uredništvo (1953g). Viestnik Društva Hrvata u Venezueli. *Hrvatska revija*, 3(1), 101.
- Uredništvo (1953h). Antologija hrvatske lirike. *Hrvatska revija*, 3(2), 221.
- Uredništvo (1953i). Britanska brošura o Titovom progonu Katoličke crkve. *Hrvatska revija*, 3(2), 221.
- Uredništvo (1953j). A toda su nación. *Hrvatska revija*, 3(2), 221–222.
- Uredništvo (1953k). Le cardinal Stepinac. *Hrvatska revija*, 3(2), 222.
- Uredništvo (1953l). Croacia mártir, naslov članka u El diario ilustrado. *Hrvatska revija*, 3(3), 368.
- Uredništvo (1953m). Croacia mártir, naslov članka u El diario ilustrado. *Hrvatska revija*, 3(3), 368.

- Uredništvo (1955). Hrvati na XXXVI. međunarodnom euharistijskom kongresu u Brasilu. *Hrvatska revija*, 5(3), 300.
- Uredništvo (1957a). Hrvatska bratska zajednica za slobodu kardinala Stepinca. *Hrvatska revija*, 7(1), 100.
- Uredništvo (1957b). Uredničke napomene. *Hrvatska revija*, 7(3), 235–238.
- Uredništvo (1957c). Teška bolest kardinala Stepinca. *Hrvatska revija*, 7(3), 310.
- Uredništvo (1959a). Naš uvodnik u „Estudios sobre el comunismo“. *Hrvatska revija*, 9(1), 84.
- Uredništvo (1959b). Uredničke napomene. *Hrvatska revija*, 9(4), 458.
- Uredništvo (1959c). Stepinčev dan u Montevideu. *Hrvatska revija*, 9(4), 458.
- Uredništvo (1960a). S. E. Card. Aloysius Stepinac. (Osmrtnica) *Hrvatska revija*, 10(1), 1.
- Uredništvo (1960b). Jugoslavenske novine o smrti kardinala Stepinca. *Hrvatska revija*, 10(2–3), 238.
- Vasilj, Kvirin (1959). Souvenir book of cardinal Stepinac day: dr. Krste Spalatin o kardinalu Stepincu. *Hrvatska revija*, 9(4), 492–493.
- Vraneković, Josip (1960). Ovako umire pravednik: zadnji dani života kardinala Stepinca. *Hrvatska revija*, 10(2–3), 232–236.
- Žanko, Dušan (1951). Stepinac i Saloma. *Hrvatska revija*, 1(1), 36–45.
- Bašić, Nataša (ur.) (2003). *Hrvatska revija 1951–2000*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [Dio serije: Hrvatska retrospektivna bibliografija periodičnih publikacija.]
- Blažeković, Milan (1996). *Bio–bibliografski leksikon suradnika Hrvatske revije*. Zagreb: Školske novine — Pergamena.
- Brešić, Vinko (2013). Nacionalni kontekst emigrantske Hrvatske revije. *Hrvatska revija*, 63(4). URL: <http://www.matica.hr/hr/399/nacionalni-kontekstemigrantske-hrvatske-revije-22751/> (27.06.2018.)
- Jandrić, Berislav (2003). Stajališta Hrvatske političke emigracije o hrvatskom proljeću iznesena u najznačajnijem emigrantskom časopisu Hrvatskoj Reviji. Časopis za suvremenu povijest, 35(2), 431–461.
- Josić, Ljubica (2014). Viktor Vida u Hrvatskoj reviji. *Nova Istra*, 19(1–2), 100–111.
- Listeš, Srećko (2012). Religiozna poezija u emigrantskoj Hrvatskoj reviji. *Dometi*, 22(1–2), 61–85.
- Listeš, Srećko (2015). *Emigrantska Hrvatska revija*. Split: Naklada Bošković.
- Pinterović, Antun (1997). Hrvatska revija jučer i danas. *Hrvatska revija*, 47(3–4), 452–464.
- Šarić, Tatjana (2004). Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije. Časopis za suvremenu povijest, 36(2), 505–521.
- Tomas, Domagoj (2015). Pogled na život i djelo don Ivana Tomasa kroz Hrvatsku reviju. Časopis za suvremenu povijest, 47(1), 39–59.
- Studia Croatica: Revista Croata de Estudios Políticos y Culturales*, 1(1). URL: <http://www.studiacroatica.org/revistas/001/001.htm> (25.06.2018.)

Blessed Aloysius Stepinac in the Journal Hrvatska revija 1951–1960

*Hrvoje Lončarević**

Summary

Thanks to the large number of Croatian intelligentsia that emigrated from Croatia after WWII, multiple newspapers and periodicals were launched in the diaspora which, unlike domestic publications in the time period between 1945 and 1989, were able to write freely on all topics. One of these topics was Blessed Aloysius Stepinac, Archbishop of Zagreb, sentenced in 1946 in a staged trial in Zagreb to sixteen years in prison and a further five years of deprivation of his human rights. Among the more prominent journals which wrote about him in the diaspora was the quarterly Hrvatska revija, relaunched in 1951 in Buenos Aires. This paper presents, analyses and interprets articles and other texts on Blessed Aloysius Stepinac published in Hrvatska revija between 1951 and 1960, the year of his death. Due to the prestige enjoyed by this periodical and its significance as a cultural journal in the diaspora, as well as its importance for Croatian culture as a whole, this paper may be considered representative of the reception of Blessed Aloysius Stepinac in the various publications issued by post-war Croatian cultural and political émigrés.

Key words: Aloysius Stepinac, expatriate publications, Hrvatska revija, Croatian émigrés

* Hrvoje Lončarević, mag. educ. croat., mag. comm., Central State Office for the Development of the Digital Society. Address: Ivana Lučića 8, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: hloncarevic@gmail.com